

Yttrande över den statliga offentliga utredningen ”Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur” (SOU 2021:65)

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har getts möjlighet att svara på remiss gällande den statliga offentliga utredningen ”Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur” (SOU 2021:65).

Nationell forskningsinfrastruktur är en mycket viktig del i forskning och är ofta direkt avgörande för forskningens genomförande. Frågan om behovet av en genomlysning av organisation, styrning, prioritering och finansiering av forskningsinfrastruktur på nationell nivå har under lång tid påtalats och SUHF välkomnar att en utredning nu genomförs.

Utredningen beskriver förtjänstfullt dagens relativt komplexa struktur och föreslår i grunden att mycket av det som redan är på plats bibehålls. Den ger dock inte så många förslag på direkta förändringar om hur viktiga frågor som exempelvis organisation, prioritering och finansiering ska hanteras. Utredningen är också många gånger motsägelsefull och lägger fram förslag som är direkt motstridiga. Exempelvis poängteras att forskning och forskningsinfrastruktur måste hänga ihop och är en del av samma system, och samtidigt menar utredaren att ansvaret för statlig finansiering av *forskning* och *forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse* ska hanteras av separata myndigheter.

Utredningen föreslår att den politiska styrningen av forskningsinfrastruktur bör utvecklas genom att ”en långsiktig övergripande strategisk inriktning för forskningsinfrastruktur bör ingå i den forskningspolitiska propositionen”, samt att denna ”bör utvecklas för att möta såväl politiska behov som övriga aktörers behov av tydlighet och långsiktighet”. För att uppnå långsiktighet föreslås att politiska partier ska ingå i forskningsberedningen i syfte att förankra inriktning och beslut redan på beredningsstadiet.

SUHF stödjer att forskningsinfrastruktur ingår som en naturlig del av den forskningspolitiska propositionen då forskningsinfrastruktur ofta är en avgörande förutsättning för att viktig forskning ska kunna genomföras. Samtidigt avstyrker SUHF förslaget om att de politiska partierna ska ingå i forskningsberedningen. Beredningen som är en rådgivande funktion till regeringen består idag av ledamöter med stor sakkunskap om forskning och förutsättningar för att genomföra forskning. Det borgar för att den grundläggande tesen om forskningens frihet beaktas. En inblandning av politiska partier i beredningen riskerar att medföra ökad politisering och en direkt styrning av forskningen på ett sätt som inte gagnar Sverige som ledande kunskapsnation.

När det gäller finansiering anser utredningen att de sätt som statliga myndigheter kan finansiera forskningsinfrastruktur på tillfredsställer de grundläggande behoven. Utredningen lyfter dock fram att forskningsinfrastrukturer av särskilt nationellt intresse ska betraktas som samhällsinvesteringar och därmed finansieras via anslag beslutade av riksdagen. SUHF stödjer ett sådant förslag och menar att vissa större forskningsinfrastrukturer är långsiktiga investeringar som lämpligen finansieras (investering och drift) i särskild ordning.

Utredningen konstaterar att merparten av de nationella forskningsinfrastrukturer som idag finns vid landets lärosäten organiseras genom direkt eller indirekt samverkan mellan lärosätena, ofta på frivillig basis. Utredningen bedömer att organisationen av forskningsinfrastruktur vid lärosätena, med undantag för MAX IV-laboratoriet och SciLifeLab (se nedan), inte bör regleras i särskild ordning, en bedömning som SUHF delar. Utredningen föreslår också att regeringen utvecklar sin styrning av relevanta myndigheter för

att stödja lärosätena i deras samarbete kring forskningsinfrastruktur, exempelvis genom juridisk och förvaltningsmässig rådgivning. SUHF stödjer utredningens förslag och kan konstatera att det finns en avsevärd förbättringspotential gällande exempelvis Vetenskapsrådets roll i att underlätta för lärosätena att tillsammans ta ansvar för och driva av dem delfinansierad nationell forskningsinfrastruktur.

När det gäller MAX IV-laboratoriet och SciLifeLab föreslår utredningen att dessa båda förordningsstyrda forskningsinfrastrukturer ska kvarstå i den formen, men med förtydligande instruktioner till Lunds universitet samt KTH som är huvudansvariga för respektive verksamhet. SUHF anser att det är av största vikt att dessa två för landet mycket viktiga infrastrukturer fortsättningsvis drivs som nationella forskningsinfrastrukturer där samverkan mellan lärosäten är helt central. De förtydligande instruktionerna måste beakta samverkansaspekten.

Utredningen föreslår en sammanhållen organisation för digital infrastruktur för forskning och att verksamheten lämpligast bedrivs i myndighetsform. Förslaget är helt i linje med den analys som SUHF tillsammans med Vetenskapsrådet redogjort för i rapporten ”Inriktningsförslag för organisering av svensk e-infrastruktur för forskning, 2020”. SUHF tillstyrker utredningens förslag och betonar vikten av att detta genomförs skyndsamt.

Utredningen föreslår även ett framtida inrättande av ny myndighet som ska ha huvudansvaret för finansiering av forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Den myndigheten föreslås också få ansvar för den ovan nämnda verksamheten inom digital infrastruktur. Exempel på forskningsinfrastrukturer som ryms inom det epitetet är bl.a. SciLifeLab, MAX IV-laboratoriet, isbrytaren Oden, Onsala rymdobservatorium och ESS. Tillskapandet av en myndighet med ansvar för forskningsinfrastruktur medför också en renodling av Vetenskapsrådets roll som finansiär enbart av grundforskning. Därmed går utredningen rakt emot sin egen bedömning att forskning och forskningsinfrastruktur är tätt länkade till varandra. Forskningsinfrastrukturer som inte kan inramas inom begreppet ”av särskilt nationellt intresse” föreslår utredningen att universitet och högskolor ska ta ansvar för. I klartext kan detta tolkas som att en viss del av Sveriges forskningsinfrastruktur (de riktigt stora) kommer att finansieras av den nya myndigheten, men ansvaret för finansiering av det stora flertalet av dagens (och morgondagens) nationella forskningsinfrastrukturer kommer att landa på lärosätena. SUHF är mycket kritiskt till en sådan ordning och avstyrker bestämt detta förslag.

Utöver kommentarerna ovan hänvisar vi till vad våra medlemslärosäten anför i sina remissvar.